

Eduskunnan talousvaliokunnalle

Pyydetty lausunto koskien: HE 2/2026 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Eduskunnan talousvaliokunta on pyytänyt kirjallista lausuntoa liittyen hallituksen esitykseen julkisista hankinnoista.. Keskityn kommenteissa näkökulmiin julkisista hankinnoista oman julkisten hankintojen sekä hankintatoimen ja toimitusketjun hallinnan tutkimukseni sekä alan yleisen tutkimuksen näkökulmasta.

Yleistä koskien hankintojen kustannussäästöjä ja tehokkuutta

Esityksessä todetaan, että hallitus tavoittelee julkisista hankinnoista merkittäviä kustannussäästöjä keskipitkällä aikavälillä ja että lain tarkoitus on parantaa yritysten toimintaedellytyksiä tarjouskilpailuissa. Tavoitteet ovat kannatettavia. Koen tärkeänä nostaa esiin, että usein keskusteltaessa kustannussäästöistä julkisissa hankinnoissa keskitytään vain säästöihin hankintahinnoissa. Tällöin on riski, että hankintojen strateginen rooli pitkäaikaisessa julkisten palvelujen vaikuttavuudessa jää pieneksi.

Vaikuttavuusperusteisen hankinnan merkityksestä erityisesti terveydenhuollossa on positiivisia esimerkkejä viime vuosilta esimerkiksi Tanskasta. Terveydenhuollon vaikuttavuusperusteinen hankintatoimi esimerkiksi lääkinnällisissä laitteissa tarkoittaa, että hankinnassa arvioidaan kustannuksia ja muita negatiivisia vaikutteita sekä hyötyjä laitteen elinkaaren aikana, sekä organisaation että potilaan näkökulmasta. Kokonaisvaikuttavuuden arvioinnissa tulisi huomioida sekä kokonaistaloudelliset vaikutukset (esim. lyhyemmät hoitajakset, vähemmän komplikaatioita ja uusintaoperaatioita) että ei-rahalliset vaikutukset (esim. paremmat kliiniset tulokset tai korkeampi potilastyytyväisyys).

Yksittäisessä hankinnassa on mahdollista, että kalliimpi hankintahinta johtaa merkittävään pitkän aikavälin kustannussäästöön, varsinkin jos vaikuttavuuskriteerit tuodaan osaksi sopimusta toimittajan kanssa ja organisaatiolla on kyky mitata vaikuttavuutta ja linkittää tulokset hankintoihin. Hiljattain julkaistu tutkimuksemme kuitenkin osoittaa, että vaikuttavuuspohjaisten hankintojen toteutukselle terveydenhuollossa on useita haasteita. Yksi on nimenomaan liiallinen keskittyminen hintasäästöihin hankintojen ohjauksessa. Siksi hankintalaissa ja hankintojen strategisessa ohjauksessa sekä sopimuksissa olisi tärkeää myös kiinnittää huomiota pitkä aikavälin vaikuttavuuteen. Olisiko esimerkiksi mahdollista lisätä vaikuttavuus lain tavoitteisiin (2 §, jossa nyt mainitaan esim. innovatiivisuus) ja muihin vastaaviin kohtiin.

Huoltovarmuus ja hankintatoimen riskit

Tutkimuksen perusteella julkisissa hankinnoissa keskitytään edelleen liian vähän hankintatoimen ja toimitusketjujen riskeihin verrattuna yksityiseen sektoriin. Painopiste on usein prosessiriskeissä eli lainmukaisessa menettelyssä. Nykyisessä geopolittisessa tilanteessa, pandemioiden, ilmastomuutoksen ja muiden syiden aiheuttamien toimitusketjujen häiriöiden valossa näkökulma on liian

Aalto University

[DOCUMENT TYPE]

[Additional type]

[Class]

[Date]

[Number] 2 (2)

[Enclosure]

[Journal number]

[Publicity]

kapea. Kannatan esitettyä täsmennystä (uusi 4 momentti), jonka mukaan hankintayksikkö voi asettaa turvallisuutta ja huoltovarmuutta koskevia ehtoja hankinnan kohteen määrittelyissä. Se on hyvä lähtökohta, mutta vaatii tuekseen laajempaa riskienhallintaa julkisissa hankinnoissa: systemaattisen riskikartoituksen, riskien huomioimisen vertailuperusteissa, sopimusehtoja riskien hallintaan sekä sopimuskauden aikaisen seurannan. Näen hankintatoimen ja toimitusketjujen riskit laajempina kuin pelkkä huoltovarmuus, ja suosittelen lakimuutoksen lisäksi vahvempaa strategista ohjausta, jotta hankintayksiköissä riskit huomioidaan johdonmukaisesti osana kokonaistaloudellista arviointia.

Saksan esimerkkiin esityksessä viitaten pidän hyvänä lähtökohtana vaatimusta huomioida huoltovarmuus hankintaprosesseissa ja mahdollisuutta asettaa sopimusehtoja, jotka varmistavat riittävän varastoinnin ja toimitusketjun joustavuuden. Esimerkki on lupaava vertailukohta, jota olisi syytä selvittää tarkemmin ja sovittaa Suomen olosuhteisiin hankintojen strategisessa ohjauksessa.

Markkinakartoitus ja uudelleenkilpailutus tilanteissa, joissa tarjouksia on vain yksi, ovat hyödyllisiä toimenpiteitä ja voivat lisätä kilpailua, kuten esityksen tausta-aineisto ja alan kirjallisuus osoittavat. Ne eivät kuitenkaan yksin ratkaise vähäisten tarjousten juurisyitä. Joillakin markkinoilla kilpailu on aidosti rajallista, ja erityisesti pienillä ja keskisuurilla yrityksillä voi olla puutteita tiedossa, valmiuksissa ja resursseissa osallistua julkisiin kilpailutuksiin. Uudelleenkilpailutus ei poista näitä esteitä, jolloin lopputulos voi olla sama. Koska uudelleenkilpailutus lisää hankintayksiköiden työtä ja kustannuksia, rinnalle tarvitaan toimia, jotka madaltavat osallistumiskynnystä ja parantavat tarjoajien valmiuksia.

Olen myös samaa mieltä esityksessä viitattujen lausunnonantajien kanssa siitä, että palvelujen käyttäjien tarpeen huomioimisen (108 §) poistaminen voi heikentää palvelujen laatua. Palveluhankinnoissa käyttäjien tarpeet ja palvelujen erityispiirteet ovat keskeisiä sekä valmistelussa että kilpailutuksessa. Niiden merkityksen vähentäminen ei todennäköisesti johda parempaan lopputulokseen vaikuttavuuden tai laadun kannalta. Suosittelen, että käyttäjien tarpeiden huomiointi säilytetään.

KTT Katri Kauppi
Logistiikan ja toimitusketjun hallinnan professori
Aalto-yliopiston Kauppakorkeakoulu